

Naplóváltó

Utak kerékpáron és azon is túl

1988. szeptember 22., csütörtök

Valamivel Csóka¹ után, egy kukoricás árnyékában heverek a vastagon beborult ég alatt. Tegnap korán leálltam, a sötétben egy métert sem mentem. Roszszak errefelé az utak. Éberem figyelni kell, nehogy belehajtsak egy nagyobb kátyúba.

Szegeden 3000-ért váltottam levát², és majdnem 1500-ért vásároltam konzerveket, élelmiszert. A kis üzletben rájöttek, hogy én indultam el Indiába, mit „megírtak az újságok és bemondott a rádió”. Egy idős vásárló az üzlet előtt oda-jött hozzám, és sok szerencsét kívánt, illetve, hogy szeretne akkor is találkozni velem, mikor visszafelé jövök élményekben gazdagon. A határon ugyan nem ellenőriztek, de elég hosszú időt töltöttem el, mert a fináncok nem voltak a helyükön. Még Kanizsa³ előtt történt, hogy valamit elmulasztottam, szalasztottam. Az út túloldalán állt egy sárga Dácia⁴, magam azonban teljesen elmerültem az út értelmében, az ismeretben, a tapasztalásban. Arra kaptam föl a fejem, hogy mellé érve valamit rám kiáltottak, illetve amit már értelmemmel együtt is felfogva hallottam a mondatból, az a „Dardzsiling” volt. Lelassítottam, de nem álltam meg, holott biztos volt, hogy a szintén szakállas, szemüveges férfi engem

¹ Csóka (Čoka) Zentától 5 km-re, a Tisza bal partján található nagyközség. Lakosságának több mint 50%-a magyar.

² Az akkori Jugoszlávia hivatalos pénzére, a dinárra nem volt szükségem, az előző évi utamról maradt annyi, amennyit elegendőnek ítélttem.

³ Magyarkanizsa (Kanjiža) a szerbiai (akkor még Jugoszlávia) Vajdaság Autonóm Tartomány észak-bánáti körzetéhez tartozó, közel huszonnyolcezer lakosú város, amelynek 86%-a magyar.

⁴ Vajon honnan ez a bizonyosság az autó márkáját illetően? A Trabanton kívül mást nem tudtam megkülönböztetni a négykerékűek közül egy alaposnak nevezhető megfigyelést követően sem. Román márkájú gépjármű szaladgált akkoriban a jugoszláv utakon? Lehetséges ez?

keres, amit valószínűleg Soós Károlynak „segítségének” tudhatok be ~~segítségé-
ként.~~⁵ Mindegy. Látván tétovaságom, a férfi megfordult gépével, és Kanizsa
irányába távozott. Végül is egy lehetséges ~~a~~ tisztálkodás elmaradásáért sajnál-
lom az ki nem használt esetet, egyébként jólesik még egyedül, és hallgatni saját
belső zajom.

A pókokkal haragban leszek. Tucatjával költöznek be sátramba hálót szőni
az éj leple alatt. Alig ébredek fel, rögvest a csapdájukba ragadok. Golyókká
gyúrom a képemről levakart fehér ragacsot.

Mintha odakünn tisztulna az ég. Azt hiszem, megérdemlek pár falatot és
utána uzsgyi délnek, mielőtt meggondolná magát az időjárás.

*

Tavalyi felderítómunkám következtében 90 km-re vagyok a legközelebbi
vízlelőhelytől. Mától elkezdem az eszperantó-tanulást. Az ebédnél, ami a víz-
zel együtt lesz az igazi.

Teperés.

*

~~Újra és újra megdöbbsentem magam:
ülök a tétova fűvön,
s rádöbbenek:
semmi az, aminek súlya van,
s még e iszonyú szürkeségben
kell, hogy magam fötemésszem.~~⁶

*

Alig tettem meg még ma 30 km-t, és a fenekem már majdnem totálisan kiván.
Mit majdnem!? Iszonyú utakon zötykölődtem, és volt még 500 m-nyi homok is

⁵ Baráti tanácsra, nem sokkal az elindulásom előtt, felvettem a kapcsolatot Soós Ká-
rollal, aki már akkoriban is eszperantó nyelvet oktatott, s a Medves-fennsík keleti
lábához közeli Bárnában lakott. Ugyan egyetlen tanórát sem vettem tőle, mert erre
már nem volt időm, de mondta, hogy a nemzetközi kapcsolatai révén próbál figyeltet-
ni rám, és segítséget nyújtani. Szótárat, nyelvkönyvet és hangkazettákat vásároltam
tőle. Az utóbbi tekerés közben hallgattam, a többit meg a leállások során forgattam.
Nem mondom, hogy sok ragadt rám belőle. Soós Károlyal egyébként még 1979-
ben ismerkedtünk össze egy ifjúsági klubos foglalkozás keretén belül. Én a klubot
vezettem, ő pedig előadóként volt jelen. Jó kezű grafikus volt. Az est során az akkori
klubnapló belső borítójára készített rólam egy tollrajzot. Örööm azóta is (valahol).

⁶ Szörnyű. Hogy ettől a verstől nem dőltem akkor kardba! Vagy legalábbis egy kitört
bicikliküllőbe! Csak egy szekerce volt a poggyászom között meg egy horgászbicska.
Az utóbbival harakirit követhettem volna el. A bicska még megvan... Ám így, utó-
lag: mosolyogtat a gondolat. Vajon minek kellett megállnom ezt leírni? Lehet, hogy
csak jó ürügynek tűnt egy kis pihenésre? A jó ürügy pedig mindig jókor jön.

zúzalékkövekkel terhelt szakasz is, *min a kerékpár alig bírt úrrá lenni*. Én meg a kerékpáron. Sasszétam, akár egy balerina. Csak a túllszoknya hiányzott. Falatozó munkások figyelték az árokpartról, mire megyek az „úttal”. Egyikük kezében megmerevedett a bicska a szalonnában. Furcsa szerzet lehetek a csomagom fölötti „parabolával”, a nejlonnal borított hátsó kerékkel.

Egyébként *Kikinda*⁷ benzinkútjánál ülök, magam is tankoltam a szegedi paprikás kolbászból. *Jó a vize, de záptojásszagú*. Ezt kortyolgom. *Meglehet, hogy gyógyvíz?* Ilyenkor nem lenne rossz, ha a szimatom megcsalna, vagy legalábbis bemondaná az unalmast, kivenné az évi rendes szabadságát... Bár az is lehet, megy ez a záptojásszag az izzadt bőrömhöz.

*Útközben egyszer még megálltam, hogy valamennyit egyek, mert a reggeli kevéssnek ~~hatott~~ bizonyult, illetve, hogy az ülésen emelkedek, mert megsüllyedtem, és azóta ismét, de még nem vésszesen.*⁸ *Ha minden jól megy, nem kap görcsöt a vádlim, csupán holnap igazítok rajta. Előkerült az esőköpeny is, bár csak kisebb szitalásokban részesültem. Az idő egyébként a legkellemesebb nyeregben, csak a málhazsák terhe ne nehezede rám! De akkor meg mit ennék egy hónap múlva?*

*

Úgy látszik, alig-alig volt zsírfelesleg rajtam, 20 km-enként meg kell állnom enni valamit, mert rosszullét kerülget az éhségtől. Túl gyorsan égetem a kalóriát, szinte egyik pillanatról a másikra leesik a vércukorszintem, szédülök. Nem tart sokáig, csak kellemetlen. Görögországba menet nem kellett folyton ennem. Igaz, Athénban, miután vettem egy tízkilós dinnyét és leültem egy park padjára, hogy elfogyasztom, odajött egy öreg, hajlott hátú férfi. Azt kérdezte: „Nem lesz sok?” „Nem” – feleltem. Majd – keskeny szeleteket vágva – felzabáltam az egészet. Az öreg egy szemközti padról figyelt.

Kikinda határában ~~megállított~~ rám köszönt két rendőr, hogy mit is rajzolgatok én a benzinkútnál. Legnagyobb meglepetésüket az okozta, hogy értek magyarul. Fölírtak és átolvasták úti jegyzeteim. Többet nem tudtam mutatni számukra. Azt gondolták, térképet készítek, s talán még terrortámadást is tervezek(?), oly akkurátusan vizsgálódtak. Aggódva néztem az elvett lapokat, félve, hogy bizonyítékként lefoglalják. Szerencsére semmi gyanúsra, elítélendőre nem leltek a sorok között. Most pedig eszek!

*

A csomagom egy konzervvel és egy kis szalámiival, kenyérrel könnyebb, magam pedig nehezebb. Az összsúlyon ez semmit sem változtat.

⁷ Kikinda a szerbiai Vajdaság észak-bánáti központja. Lakosságának 12,6%-a magyar.

⁸ Miért nem tudtam tisztességesen meghúzni a csavart? Ennyi többletsúlyt jelentett a Szegeden vásárolt, hátamon lévő málhazsákban cipelt? Vagy a macskakövön zörgő csontom ütötte be a váz csövébe az ülést?

Átkozottul és végtelenül szürke az ég. Mikorra érek ki az esőzóna alól? Nem lehet, hogy csak ázok és ázok és ázok... Bár ősz van. És egyre őszebb.

*

A szabadság: teher, de el kell ~~viselni~~ viselni.⁹

*

Bár ma sem akkora utat tettem meg, mint amekkorát illenék, legyen mentésem a teher, illetve, hogy még viszonylagos világosan sátorban ülök, ezt magyarázza a ködszitálás.

*

Ha a teljesítmény megbicsaklik, kell egy külső okot találni. Volt egy előzetes számításom, ami szerint haladni akartam, s amit az előző évi görögországi utamra alapoztam, de ezt nem tudtam tartani. Akkor augusztus eleje volt, ekkor szeptember vége, legalább kétszeres mennyiségű élelmiszer-csomag és egyéb felszerelés kapaszkodott a kerékpárba, hátamon pedig egy málhazsáknyi „gyorsfogyasztásra” szánt kaja, hogy dollárom kíméljem. Sűrű megállásom tényleges okáról el kellett terelnem a figyelmem, különben belepesztulok. Felkészületlen voltam. Kalandor, aki semmivel sem számolt. Nemcsak a környezeti feltételekkel, hanem önmagával sem.

2009. augusztus 10., hétfő

Az az elképzelésem volt, hogy egy nap a „mából” és mellé egy a „múltból”, aztán beleragadtam a „közelmúltba”. A kerékpározást követően odaültem a számítógéphez, s írtam, de jött a vacsora. Fiammal szalonnaszíron süttött hagymás rántottát kívántunk, így mentem hagymapucolást konynevezni és elkészíteni a kaját, mert „a nők másra vágytak”. Közben átengedtem a gépet, s ezzel lőttek a további írásnak, naplózódásnak. Nézttem a TV2-n a *Testőr* című filmet, valahonnan a közepéről. Szokványos „USA és a terrorizmus”-játék, amely helyenként az 1970-es évek *Sakáljára* hajaz és a napjainkban játszódó *24-re*. Végül beleszunnyadtam a fotelben.

Ma 5.30 órakor keltünk, gombázni mentünk. Gomba nuku, de azért egy jót jártunk a Lucini¹⁰ erdőben meg oda és vissza.

---

⁹ Miféle teher lehet a szabadság? El kell viselni? Nem teher, hanem súly, mert önként vállalt. A terhet az emberre rakják, a súlyt felveszi. Viselni kell, s nem elviselni. Hordani, nem cipelni. A súly lényege, hogy egyenes gerincet kíván. A teher görnyeszt. A súlyt felveszi, felvállalja az ember, a terhet rá rakják. Önmagam jelöltem az útra, szabad akarathból indultam el, de nem voltam szabad, kötött a feltétel, a körülményekben rejlő. Sem szabadságról, sem teherről, sem elviselésről nem lehetett beszélni. Akkor miről is kellett volna?

¹⁰ Lucfalva irányában található erdőrész.

Mindig elszörnyedek az út menti szeméthalmok láttán. A cigánytelep déli és keleti – jó egy kilométeres – körzetében műanyag flakonok, fagyaltosdobozok, megunt ruhák, kifizetetlen csekkek borítják a tájat. Ez utóbbi alapján felelősségre lehetne vonni a szemetelőket, de erre még nem volt példa. És ha felelősségre vonnák, akkor éppen a legszegényebbekkel tennék. Bár ez a szegénység rendkívül relatív, nem pusztán csak a pénzen múlik, hiszen Sóshartyánban sok cigány háztartásnál több az egy főre eső összeg, mint nálunk, mégis látványosan rosszabbul élnek. Merőben más-képp bánnak a pénzzel. A szeméthalmok láttán azon tűnődtem, miért kell a szegénységhez a környezet iránti felelőtlenségnek társulnia? Miért teszi tönkre az ember azt, ami létének elviselhetőségét biztosíthatná? Sokkal inkább rászorul a természet forrásaira, mint az, akinek „tisztességes” jövedelme van. Mégis – szennyezi, pusztítja – mindent „lelak” egy bizonyos határon belül. Ha érik a cseresznyénk, török az iskolához áthajló ágait, pedig, ha csak a szemeket szednék, a következő évben is lenne mit; a fa bőségesebben kínálná termését. Nincs előrelátás. Helyette sáskajárás van. A demokrácia jelenlegi magyarországi változata sajnos az egész támogatási rendszerével alkalmatlan arra, hogy ebből a morálisan is áldatlan szegénységből kiutat mutasson, biztosítson. 1988-ban naivan gondolkodtunk a kapitalizmusról – a szobabérlők házi szobámban. Naiv voltam az elindulásomkor is. Az alaptermészetem lenne ilyen?

*

Nesze neked koleszterin! Vacsorára hagymával, paprikával és cikk-sajt-darabokkal megszórt kenyeret füstölt szalonna zsírával csurgattam az udvar szabadtüze. Hozzá a kert piros paradicsomát falatoztuk. Berci nevű labrador-németjuhász keverék ebünk ilyenkor teljesen eksztázisba jön, hiszen tudja, 5-6 szelet kenyeret neki is készítek. Igaz, ő hagymát és paradicsomot nem kap, de nem is bánja. Csak a fogyasztási sebességével van baj: mindent azonnal lenyel. Aztán elkezd orrával bökdösni annak a könyökét, aki éppen eszik, így kunyerál a sajátján felüli darabkákat. Képes lenne a végtelenségig zabálni, meg se látszana rajta. Feneketlen a „bendője”. Én meg reggelig sem emészttem meg, amit elfogyasztottam, de azt se bánom, ha feküdtömbben „nem kerget a tatár”, nem forog velem az ágy, nem kísért rémálom.

Egyelőre a monitor előtt ülök, régi történeteken tűnődöm, amelyek zabolázatlanul törnek rám. Biztos, hogy kell nekem ez a napló, az a napló, ez és az, azaz az a naplófonódás, amelyben éppen bonyolodom?

*

Visszalapoztam. Micsoda közhelyes előszót vagy bevezetőt vagy dumát írtam az 1988-as esztendőről, önmagamról, helyzetemről. Jó, hogy hamar elvágtam a fonalat, nem fecsegttem tovább. Ugyan a szobámban vitatkoztunk majd minden este, de illúziókat termeltünk, s ezeket kergettük szinte az örületig. Pitiáner álmodozókként ellenzékesdit játszottunk. Bizonyára a hatalom rajtunk röhögte halálra magát, ha jobbat nem talált. Kár, hogy a humorérzékét – miképpen a képviselőit – megőrizte/megtartotta. Annyi különbséggel, hogy ezúttal minket röhögtet halálra.

1988. szeptember 23., péntek

Egy vadkacsapár hívogató „dalára” ébredtem. A tegnapi jegyzetelést a sötét és valami kinyomozatlan motozás bírta befejezetlenségre. Cuccaim között kerestem a tettest, de profin álcázta magát. Végül feladva, zajban adódtam át az álomnak. Igaz, már sátorbontás közben két irányból füttyentettek egymásnak, majd egy puskalövés is elhangzott, mit söréteső követett. Egy-egy pillanatra később is rám kopogott a sátorvászonon a vadászat mellékterméke. Bizonyára rossz jelként kellett volna ezt értelmezni, de itt tűnt a napom írással befejezhetőnek, mikor megálltam.

Vajon milyen állat matatta a dolgaimat köröttem oly kitaratóan, hogy az éjszaka folyamán alig-alig pihent?

Tegnap ~~íde~~felé Melencin¹¹ megálltam gyümölcsöt venni. Helyette tejet vásároltam, ~~íde~~ majdnem 1400-ért. Fogyasztása mellé egy szerb traktorvezető jelentette az ízt. Arról magyarázott, hogy az ő biciklje – és a nyomaték kedvéért a decist előhúzta a zsebéből – pálinkával megy, s a mlékót nem bírja a szervezete. Magyarázta még a magyarulka vidékeket, hová néha átkerekez. Jókat mosolyogtunk egymáson, értetlenségünkön.¹²

Zrenjaninban¹³ két kerékpáros mondja – rám nézve – egymásnak: – Ez se igen fázik. – Mire visszaszóltam: – De nem ám. – Amitől igencsak megdöbben-

---

¹¹ Melence (Melenci) a Vajdaság közép-bánsági körzetébe tartozó község. Lakosságának 1%-a magyar.

¹² Az efféle fordítás kérdését érdemes lenne feszegetni. Egy-egy felszó és rengeteg mika, gesztus hozza létre azt az értelmet, amely a diskurzus résztvevőiben az egész szövegeléssel kapcsolatosan kialakul. Ez az értelem feltételezett. Amennyiben a tudatosulás a megfogalmazás szintjén megy végbe, különleges esetnek tekinthetünk minden hasonló szituációt, melyben két nyelvi idegen kommunikál. Bár az értéként aposztrofáltban akár félreértés is dominálhat, mégis képtelenség félreértésként kezelni. A „fordítás” ténye már önmagában hitelesít, amennyiben nincs egy harmadik, kontrollálásra alkalmas perspektívát felvett személy.

¹³ Nagybecskerek (Zrenjanin) város a Vajdaság közép-bánsági körzetének központja. Jelenlegi nevét Žarko Zrenjanin bánsági partizánhősről kapta. Lakosságának 14,5%-a magyar.

tek, mert úgy látszik, ritkán akad erre így felcícomázott kerékpáros, aki magyar. Egy kicsivel odébb, de ugyanazon településen, egy fényképész előtti nyomóskút-nál megmosakodtam, de vizet nem vettem, mert intettek tőle, hogy ihatatlan.

Lefekvés előtt a kökénybokrokról egy marék termést szedtem, ez volt a vitaminadagom.

Az ég szürkesége változatlan. Ma eljutok Szendrőig, és holnap rátérek a sztrádára. Ott már lehet és kell is haladni!

*

Imádják a sátrát a pókok. Újra vendégeskedik nálam néhány. Újabb marék ~~Magam~~ kökénnyel húzatom a szám, ami egyébként se áll nevetésre.

Jólesik a heverészás, ez a küzdelmes szabadság is kedvemre való. Vajon milyen mendemondák születtek azóta rólam, hogy útra keltem? Munkál bennem némi kíváncsiság, amit nem tudok kielégíteni. Ami egyébként is kielégíthetetlen. Az ember jelenlétében nem válik a kibeszélés alanyává, ha tudnak a jelenléte felől, a hírhozó meg azt mond el az ott folyó szavakból, amit akar.

Olvasni is kéne immár, hisz' a szellem könnyen bezápuul. És ha az a kis csíra, ami a jövőt jelenti, elpusztul, nem lesz helyette már soha új.

*

A csomagjaim között matató mezei rágcsáló lehetett. Előbb elszelelt, mint hogy származása felől meggyőződhettem vagy grabancon ragadhattam volna. Annyi bizonyos, kitűnő fogakkal rendelkezett, mert az egyik tejsűrítményt tartalmazó tubus fém falát át tudta rágni. Merő ragacs lettem, ahogy belenyúltam a kifolyt cukrozott tejmasszába. Ínyencnek nevezhetem – a könnyen elérhető, fémrágás nélkül fogyasztható szalámihoz nem nyúlt. Vajon azt találta a tubusban, amire számított? Vagy tutira ment?

Jobb híján hátrahagyom neki a maradékot. Egyelőre még nem igénylek előkóstolót – nincs, ki megmérgezzem.

*

Dél van. Kovačica¹⁴ harangja tudósít erről. 2550-ért vettem egy kólát a vegyeskereskedésben, ahol egy szerb rajzolgatott nekem utakat, hogy honnan hová tartok. Gyorsan megértettük egymást. Kilépve az üzletből – Riga motorkerékpáron közlekedő – két magyar, 30-as éveiben járó szólított meg, mivel

¹⁴ Antalfalva (Kovačica) a Vajdaság dél-bánsági körzetéhez tartozó, túlnyomórészt evangélikus szlovákok lakta település. Lakosságának 10,5%-a magyar.

hallották, hogy Hungary-ról van szó. A szomszéd faluból jöttek. Arra magyar falvakat lehet találni ~~vannak szintén~~. Elláttak a kólavásárlással kapcsolatban is jó tanácsokkal, mert így busásan megfizettetik velem, ha üvegest veszek; kapható műanyag-(plasztik)flakonos¹⁵ is. Mint megtudtam, a felhők velem vonulnak, mert errefelé tegnap még ragyogó napsütés volt. Úgy látszik, ők az én kísérőim. De bárcsak leszakadnának! (De ne eső alakjában!)

*

Úgy látszik, a világ minden részén a magyarok szívesen tesznek megjegyzéseket, ha azt hiszik, hogy nem értik őket. Mosakodás közben 3 mellettem elhaladó kerékpáros közül az egyik azt mondta: Ez aztán forróvérű. – Magam csak annyit tettem hozzá: Meghiszem azt – amivel a megfelelő hatást el is értem. A csoda persze csak egy szájtáti pillanatig tart, aztán szertefoszlik. Érdemes lenne egy időt a csoda minőségi és milyenségi fokaiival is foglalkozni, ha egyáltalán lehetséges, hogy minősége legyen. Milyensége már inkább lehet, mert kategorizálható.

*

A Nap még viszonylag magasan jár. Nedves cuccaim kitergettem a Duna töltésoldalába száradni. Szendrő nincs 2 km-re, ahol holnap reggel nagyot fogok pocsolni egy ismerős csapnál. Legalább a felsőtestem és a cipőben erjedő lábam tisztára mosom. A közelemben hömpölygő víz nagy és zavaros.¹⁶ Sok eső eshetett a Duna vízgyűjtő területén.

Kovinnál¹⁷ ez egyszer én lepődtem meg. A benzinkútnál leveshez vizet vettem, és a kutas magyar volt. A hátamon lévő feliratból és esetlen szerb tudásomból jött rá, hogy miféle vagyok. Tudtam, hogy az egykori magyar határ a Duna vonalában húzódott, de messze járok a jelenlegitől. Nem reméltem, hogy még itt is az anyanyelvem szavain szólítanak meg. A világban szét-szórt nép vagyunk. Erről árulkodik ez az eset is.

Már kinéztem egy vakondtúrást, és sietnem kell a fagyűjtéssel. A közelben amúgy egy tanya van, és a kutyája éppen ugat. Számára betolakodó vagyok. Bizonyára neki van igaza.

*

¹⁵ Talán nem tévedek, de ekkoriban még Magyarországon műanyag flakonban nem árusítottak üdítőitalokat, így nem is kerestem az üzletek polcain.

¹⁶ Ebben az évben tanultam meg valamelyest úszni Kovács Dénes úszómester segítségével, aki szintén a Szobabérlők Háza lakója volt, s alkalmi vendége az esti összejöveteleknek.

¹⁷ Kevevára (1899-ig Temeskubin, Kovin) a Duna északi partján fekvő dél-bánáti nagyközség. Lakosságának 0,5%-a magyar.

Fát gyűjtöttem, papírlevest¹⁸ főztem az egyliteres bográcsomban. A folyóparti tanya tulajdonosa egyszer elsétált a közelemben. Megnézett magának, ahogy ültem a tűz mellett, és kanállal kavargattam a gyanús levet. Még köszöntünk is egymásnak. Ártalmatlan őrültnek nézhetett.

2010. május 31., hétfő

Írással kezdtem a napot. Egy karaktert próbáltam megrajzolni – kevés cselekménnyel, inkább emberi viszonyok bemutatásán keresztül. Viszonylag jól ment a munka, de hamar rá kellett döbbernem, hogy levéltartozásaim és kötelezettségeim vannak, amelyeket nem hanyagolhatok el. Délig volt arra/erre időm. Utána ebéd, öltözés és futás a 12.30-as buszhoz – szó szerint. Alig túllépve a kapun, már hallottam, hogy a főút temető felőli lejtőjén zúg lefelé a menetrend szerinti járat. Sprinttel valamivel előbb értem az utca elejére, így a sofőr megláthatott. Az viszont, hogy a megállóban bevárt, csak rajta múlt, hiszen én voltam az egyetlen „felszálló”.

Salgótarján felé menetben Lászlóffy Csaba *A waterlooi ganajturó bogár* című gondolatgazdag kötetét olvastam. Lenyűgöző mesterségbeli tudásról tesz tanúbizonyságot. Illetve ennél messze többről.

Az olvasás legyen szellemi kaland! És ne adja magát könnyen a strófa! Hozza működésbe az ember mindegyik érzékszervét! Teremtsen intenzív jelenléte! Különben meglehetősen üres időtöltés. Lászlóffy Csabában nem kellett csatlakoznom ezúttal sem. Hevülete nemes és elmélyült világértéssel átszótt.

A várost elérve először a *Palócföld* postafiókját ürítettem ki, majd átvettem az ajánlott küldeményeket. Folyóiratok és a Mikszáth-pályázatra érkező művek kötegét szoritottam a hónom alá. A vasúti aluljáró utáni zebrán átkelve, a Balassi Bálint Megyei Könyvtár épülete előtt Vörös Gázi és Mazán Gyuri¹⁹ állt, várakozott, diskurált. Gyuri részére szerettek volna egy *Palócföldet*, de mivel az előző héten a nyomda csak száz darabot gyártott le, s annak egy része a budapesti Mikszáth-napra ment, a másik pedig a lapszám szerzőinek, mondtam, hogy a hét második felében keresnek ez ügyben. Aztán félórás égiáldás-mentes eszmecsere folyt. Gázi,

---

¹⁸ Tasakos levesport öntöttem a felforralt vízbe.

¹⁹ Mazán György „pénztárgépszerelő”. Körülbelül két évtizedig élettársi kapcsolatban élt Lizsnyánszky Erzsébet (1945. augusztus 15.–2009. május 5., Salgótarján) tanárral, képzőművésszel, akinek a hagyatékából – Gáspár István Gábor által szervezeten – 2010 márciusában megnyitó nélküli kiállítás volt a Balassi Bálint Megyei Könyvtár Bóna Kovács Galériájában. Ennek anyagából illusztráltak a *Palócföld* 2010/3-as számát, illetve ez alkalomból Bözsihez/„Lizsi”-hez a Kossuth-díjas Földi Péter írt még egy levélnekrológot.

mint általában, vitte a prímet, mi meg adtuk alá a lovat. Végül Gyurira rátelefonáltak, hogy elfelejtett egy pénztárgépet megjavítani. Erről eszébe ötlött, hogy egy másik helyre sem ment el, ahová várták. Meg Kerner Edit²⁰ is elhaladt mellettünk egy degeszre tömött sporttáskával. Benne maszkokat cipelt.

– Bankrabláshoz? – tréfálkozott Gazsi.

– Losoncon próbálunk a Kármánosokkal²¹ egy új darabot, oda megyek, csak előbb beugrok a könyvtárba – válaszolta mosolyogva.

Én Edit mellé szegődtem egy fél perc erejéig, a hónom alatt szorongatott pakkon görcsbe állt ujjakkal. Gyuri tovahajtott a furgonjával²², Gazsi elviharzott arrafelé, amerről érkeztem. Elnyelte a vasúti aluljáró félhomálya.

Terveztem, hogy megnézem a könyvtár Mikszáth-rajzpályázatának díjkiosztóját 14.00 órától, de az idő alaposan elszaladt. Átlapoztam a folyóiratokat – szinte csak szavakat mazsolázva –, végigfutottam a leveleken, pályázatokon. 15.00 órától *Démoni ragály: a pestis* című kiállítás nyílt a Nógrádi Történeti Múzeumban. Közben a Füleken élő Bozó Andreára²³ is vártam, hátha valahol le tudunk ülni, és hosszú idő után szót is válthatunk néhány közösnek érzett, tekintett művészeti kérdéstről, társadalomkutatási témáról. Végül felhagytam a várakozással. Éppen kifelé tartottam a *Palóc-föld* folyóirat szerkesztőségének szállást adó könyvtár épületéből, amikor sípolt a telefonom: SMS. „3-ra megyünk a múzeumba, utána megállunk nálad. Üdv. Andi.” Akkor egyfelé tartunk – gondoltam magamban –, háromra én is a múzeumban leszek. Tudtam, hogy egy pályázattal kapcsolatos gazdasági teendőket intézne, a kamaratermi kiállítóterben viszont a múzeum összes dolgozója jelen volt, növelve ezzel az érdeklődők számát, így azt sejtettem, én érkeztem korábban. Az ajtó közelében maradtam, hogy az épületbe lépőket lássam. A Megyeháza részéről Kriston Péter²⁴ alelnök tartott humorba-fulladt köszöntőt. Azzal kezdte, hogy a bubópestis kapcsán először a *Dr. Bubó* rajzfilmsorozatra asszociált, aztán utánaérezte,

---

²⁰ Patakiné Kerner Edit tanár, előadóművész, a néhai T. Pataki László rendező, író felesége, a salgótarjáni Vertich Színpad egyik alapítója és motorja.

²¹ A Losoncon működő Kármán József Színkör tagjaira történő utalás, amellyel T. Pataki László és Kerner Edit évtizedeken keresztül jó kapcsolatot ápol. A Vertich Színpad létrejötté óta a két társulat több közös produkciót is létrehozott.

²² Legyen furgon, mert analfabéta vagyok az autók terén. Míg létezett Trabant, azt felismertem, mióta eltűnt, maximum a színét tudom megmondani, hogy ki „Fiat”-borja, azt már nem.

²³ Bozó Andrea (1975, Losonc) Füleken élő művészettörténész, antropológus, 2010-ben a losonci Nógrádi Múzeum és Galéria munkatársa.

²⁴ Kriston Péter 2006–2010 közötti időszakban Nógrád Megye Közgyűlése Önkormányzatának alelnöke.

hogy mi is volt ez az Európa lakosságát tizedelő járvány. De amit mondott, és ahogyan fogalmazott, az alapján a leghalványabb gyanú sem vetülhetett rá a felkészülését illetően. Gazsi mellettem vigyorgott, Pál Jóskára²⁵ muto- gatott, és azt sutyorogta: „Mindjárt rosszul lesz.” Jóska valóban rosszállóan ingatta a fejét. Később meg is jegyezte: „Így lejártni a Megyét.” Volt némi igazsága, hiszen Kriston nem pusztán önmagát képviselte a megnyitója során. A beszédben őt követő dr. Varga Benedek²⁶ ugyan okosakat mondott, de úgy hadart és nyelt le szavakat, hogy erőlködnöm kellett a mondandója összerakásánál. Utána Horányi Ildikó²⁷ ismertette a pestis terjedésének és megszűnésének okait, valamint a kiállítás tematikai egységeit. Alapos és felkészült tárlatvezetést tartott. Közben Andi is befutott festőművész férjével, Németh Gézával²⁸, ám mivel ügyének intézéséhez senki sem állt a rendelkezésére, elviharzott bevásárolni, Gézára hagyva az aláírandó pályázati papírokat.

Jártam a termet, míg magamra nem maradtam, aztán Gézával társalogtunk az előtérben. Andi megérkezett, elintézte a papírokat, átsiettünk Jacsmenyik József²⁹ József Attila Művelődési Központban megnyíló kiállítására. Éppen a megnyitóbeszéd elejére értünk. Színvilága és ecsetkezelése bennem a XX. század eleji képzőművészetet idézte meg. Tájképei erősebbek a portréinál, akvarelljei a pasztellnél. Jókező amatőr.³⁰

Meg-megállok a paravánközökben. El-eltűnődök. Azon kapom magam, hogy illusztrációnak valót keresek. Egyik-másik diófapáccal festettet el is tudnám képzelni..., de előtte üveg: lefotózhatatlan.

Faragó Zoltánnal³¹ köszönünk össze. Nyakában fényképezőgép. Pillanatokot kap el a kiállító diskurzusaiból. Az MTI tudósítója, könyvkiadó és honlapot üzemeltet, ott készül hírré tenni az eseményt. Tizenkilenc évig volt a *Nógrád Megyei Hírlap*nál tudósító-, szerkesztő-, főszerkesztőként, aztán egyik napról a másikra kipaterolta a tulajdonos. Érthetően sok tüske

---

²⁵ Pál József (1950, Cered) író, költő, a *Palócföld* folyóirat egykori főszerkesztője.

²⁶ Varga Benedek a budapesti Semmelweis Orvostörténeti Múzeum igazgatója.

²⁷ Horányi Ildikó (1967, Budapest) a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum főmuzeológusa.

²⁸ Németh Géza (1979, Ipolyság) felvidéki képzőművész.

²⁹ Jacsmenyik József (1957, Füle) festőművész, restaurátor, a füleki Városi Múzeum vezetője.

³⁰ Meglehet, tévedek, de számomra máshol kezdődik a művészet. Egyfelől a műalkotásnak szinkronitásba kell kerülnie a maga korával, másfelől annak érthetőség-horizontján illik elhelyezkednie. Ha nincs szinkronitás, akkor mellébeszélés van. Ha nem a kimondható határán fogalmazódik meg, akkor szűkre szabott az a tér, amelyet belak, amelybe betekintést enged.

³¹ Faragó Zoltán (Andrásháza-Faragó Zoltán) Salgótarjánban élő író, újságíró.

maradt benne. Arra vár, hogy a gyerekei befejezzék a sulit, aztán más vidékre költözik. Lehetőleg minél messzebb. Mint Salgótarján környékéről anyyan.³²

Ez az Andival való találkozás sem zajlott másképp, mint ahogyan az elmúlt évek során már megszokottá vált. Sem leülnünk, sem beszélgetnünk nem sikerült. Ugyan még a postára is követtem, ahová a pályázatot vitte feladni, de néhány kitöltetlen rubrika lekötötte figyelmét. Én meg afféle „csodatudorként” kotyogtam közbe, hogy mit és hogyan kellene csinálnia. Siettettem volna, ehelyett utálni kezdtem magam az okvetetlenkedésem miatt. Végül feladtam a beszélgetés reményét, elbúcsúztam. A „buszom” indulása előtt vettem egy karton üdítőt a gyerekek számára. Aztán hazafelé zötykölődve újra Lászlóffy Csaba kötetébe feledkeztem. Összetettek a képei, akár az élet. És egy önálló és eredeti gondolkodóról tesznek tanúbizonyságot.

Sóshartyánban esőben szálltam le. Szakadt. Tocsogott a cipőm. Hányszor is nedvesedtem át a nap folyamán? Hányszor is szárította meg a biohőm a ruhám? A cipőben ráncosra szívtá a lábam az itt-ott összetapicskált lé.

*

Vacsora.

*

Hogy lesz ebből kötődés a kerékpárúthoz/-utazáshoz? Írom a napokat, de ezek a napok egészen másminyenek. Én is egészen más vagyok? Az eltelt évek engem is megváltoztattak? Talán és bizonyosan.

Éjfél után hagyom abba a víz szivattyúzását a pincéből. Közben fene-mód kopog a fejem fölötti üvegtetőn az égi áldás. Nem lehet kerékpárral kimerészkedni. Nagyfokú örület kellene hozzá. Reggel a busz is megcsúszott egy sárátfolyáson.

---

³² Salgótarján demográfiai csúcspontja az 1980-as évek elején érte el. Ekkor lakosságának lélekszáma meghaladta az ötvenezretet. A rendszerváltás idején már csak 48 930 fő élt itt. 2008-ban 38 683. Nem hivatalos források 2009 év vége felé 35–32 ezer fő-ről beszéltek. Az 1960-as években meghirdetett „ezer értelmiségit Salgótarjában” mozgalom, mintha megfordult volna, s „ezer értelmiségit Salgótarjából”-lá változott. A társadalom perifériájára szorult rétegek maradtak hátra, illetve az idősebb generáció. Félő, hogy hamarosan csak a szocializmus kísérlete fog bolyongani a völgyekben meredező betonmonstrumok között. Retromúzeumává válik nemcsak az egykori Karancs Szálló, valamint a Nógrádi Történelmi Múzeum, hanem az egész város is.

1988. szeptember 24., szombat

Valódi üldözőim a fellegek. Abogy kinéztem ma reggel a sátorból, ismét szürke eget láttam, pedig örvendtem tegnap, hogy Pančevónál³³ leráztam őket, és napsütésben ért az út utolja. A cuccsárítás viszont hülyeségem újabb bizonyítéka, mert a lemenő Napnál a dér belepte, így még nyirkosabb fekhelyem lett. Bográcsom³⁴ a levesporhoz kicsinek bizonyult ~~lett~~, így két adagban főztem meg az egyzacskónyi, négy személyre szánt adagot. Az elsőt még világosan fogyasztottam el, a másodikkal meg megégettem a nyelvem a sötétben, mert nem volt türelmem a kihűlését kivárni. Le akartam heveredni, és minél előbb. Útlevelem és minden iratom elázott az éjszaka során a belső páratól. Lassan semmim sem száraz. Többkilónyi cuccaim közé ült vizet cipelhetek. Jó lenne mindent odatartani a napfénynek, hogy járja át, melengesse, szikkassza meg. Bizonyára ezen túl még a lelkemnek sem ártana néhány reménysugár, a derűs idő jókedvre hangoló sugara.

Tegnap, kerékpározás közben, a világ bibliai teremtődése jutott eszembe, illetve a táguló világegyetem és a vele táguló tudat, melyben a részecskék ösztudása nő, de az egyedi tudat csökken, mert a befogott tér már ~~beláthatatlan~~ egyetlen pontból egyre inkább beláthatatlan. Talán egyféléképp lehetne mindent belátni, ha az egyed képes lenne fizikailag megsokszorozni ~~tudni~~ ~~fizikailag~~ önmagát, tudata mégis egy egység maradna. Összefogná, egyesítené mindazt, ami a különböző perspektívákból származó megismeréseiben rejtezik. Sajnos a megismerés folyamata lineáris, akkor is, ha spirált képez az időben.

Mindegy. Reggelizem inkább. Aztán elmozdulok, új perspektívához új pontot keresek, s átmenetileg belakom azt.

*

*A fiúnak, hogy tisztelni tudja az örömeiket, először szenvednie kell.*³⁵

*

³³ Pancsova (Pančevo) a Vajdaság dél-bánáti körzetének központja. Lakosságának 3,1%-a magyar.

³⁴ Kicsi, 1 liternyi anyag befogadására alkalmas bográcsot vittem magammal.

³⁵ Az örömök felé szenvedésen keresztül vezet út? A fiúban Krisztussal azonosítottam magam? Vagy csak párhuzamot vontam? Mindenképp elgondolkodtató. Magam számára – mindenképp. Van a krisztusi sorsban valami felemelő, még ha e világi örömökben bővelkedőnek nem is nevezhető. Inkább szenvedéstörténet. Mégis... Feláldozódni – tudatosan. Tisztában léve azzal, hogy nem lesz ellenszolgáltatás. Elképesztő és lelket melengető. Mi vonzza az embereket a szenvedés felé? Mi, magyarok, Európa leginkább „szenvedésre hajlamos” népe vagyunk. Ez a történelmünkben vagy az alaptermészetünkben gyökeredzik? Valóban jogos nemzetkarakterológiákat gyártani? Legalábbis ránk nézve. Vajon milyen örömeiket kívántam a szenvedésemért cserébe? És kitől? Fel akartam áldozódni? Minek? Kinek? Kiért?

Kisütött a nap. A sátor falán keresztül is érzem szerető karjait. Szívem szerint itt maradnék ma, és lopnám a napot, borgászatnék.

*

A tornacsukát sarura váltottam. Lesétáltam a kiöntött Dunáig, és nem sok lehetőséget látok arra, hogy borgásszak. A hálósákat kiterítettem. Kicsit várok a szikkadására~~ra~~, aztán Szendrőn megmosdok, és irány Niš.³⁶

*

Kiprobáltam a cukrozott tejet vízzel hígítva – egészen kellemes tej. (Az égernek volt némi igazsága abban, hogy egy flakont csapra vert.)

Közben egészen szürkére borult az ég. Nem nyughat az idő. Jobb lesz, ha valóban szedelődzködök. A madarak elhallgattak. Vihar lesz.

*

Fura világ ez itt. Még mielőtt lefordultam volna Szendrő felé, a Duna-hídon utolértem egy cigányszekeret, melynek hátsó, lehajtott platóján egy rossz bundában lévő medve állt négy tappancsán, orrában karikával és azon láncal. Semmibe révedő szemekkel billegett, függetlenül az út „rázóköveitől”. Egy ideig alig néhány méter választott el minket. Le akartam fotózni, de nem Szendrő felé jöttek. Ha sikerül utolérnem, megteszem, megörökítem.

*

Az autópálya szélén ülök. 70 km-t tettem meg Szendrőtől egyvégében, illetve egyetlen pillanat megállással, mert egy rendőr jugoszlávnak nézett, és a személyim kérte, de miután kiderült, hogy csak útlevelet tudok mutatni, azt meg se nézte, továbbhajtott. [Írás ~~É~~közben kénytelen voltam a fenekem arrébb vinni, mert pont egy hangyaboly tetejére helyeztem, s azok elkezdtek rajtam sürgölődni, hogy tetőjük fölül elhordjanak.]

Most remekül süt a nap, de alig 2 km-rel visszább még az eső vert. Kellemsen meleg az idő, mint felénk a vénasszonyok nyara idején.

*

Megfigyeltem, hogy menet közben is egyre többet gondolok az étkezésre. Valószínű oka: az étkezés kellemessége, illetve a hozzá társuló kellemes szokások: írás, olvasás, elmélkedés.

No de az eső lassan utolér. Ideje szedelődzködnöm.

*

---

³⁶ Niš Dél-Morava közigazgatási és kulturális központja. Jelentős ipari központ és közlekedési csomópont.

Az akkori esők szelíd, de hűvös áztatása és a mostani, tavasz végi „mediterrán” égszakadások bőséggel termelik a gondot. A velük szembeni védtelenségem között alig van különbség. Harcoltam, harcolok a rendelkezésemre álló eszközökkel – reménytelenül. Tehetek mást?

2009. augusztus 11., kedd

Esik. Lámpát kellett gyűjtanom, mert annyira sötét van a lakásban. Még egy ideig kellemes a kintről bejövő hűvösség. Az akvárium vize is legalább visszahűl. Most 28 fokot mutat. Állt már 32-n is a higany.

Tegnap, mikor gombázásból jövet elértük a Sóshartyánon áthaladó aszfaltutat, egy csapat kerékpáros cigány jött velünk szembe. Egyiküknél kasza volt, s mentek a temetőbe. A kaszás kérdezte, hogy van-e gomba? Ritkán szoktam olyat mondani, hogy nincs, de ezúttal kénytelen voltam. Azt hittem, közmunkán vannak, és kiirányították őket a temető tisztítására, csak az volt a furcsa, hogy egyetlen kaszát vittek. Alig értünk haza, megszólalt a harang: halottnak, halottról szólt. Később megtudtam: gyermekhalál. Szörnyű és felfoghatatlan. Nincs egy éve, hogy szintén csecsemőt temettek. Nem tudni honnan, kullancs fúródott a bőre alá. Mire érzékelték, már menthetetlen volt. A fiatal pár első gyermekét veszítette el. Most is beleborzongok: néhány órával később a gyászoló szülőkkel együtt ültünk a szobánkban, és zenét válogattunk a temetéshez. Láttam rajtuk az élethosszig tartó sebet. (Vagy legalábbis látni véltem.)

Döbbenet, hogy mennyi halált megél az ember, ha egy kicsit több időt kap a sorstól, nem megy el fiatalon, „elsőként”. Ahogy korosodik, sűrűsödik a halál körötte, mint a forratlan tej a csuporban. Erjed kívül és erjed belül. Elemészi. Közben nem lehet mást tenni, el kell fogadni. Ez van. És felkészülni, hogy a saját is elfogadható legyen. De kinek is kellene azt elfogadnia? A távozonak? A maradónak?

Talán most kellene, lehetne beszélni néhány számomra „fontos” halálról, de a halál, még ha egy napló naplózása közben bukkan is elő, egy szöveg elején, közepén – számomra – túl korai. Bár lehet nem korai a halál? Akár a haláltapasztalat elbeszélésében is?

Miért teszek fel ennyire közhelyes kérdést? Többre nem futja? Megvan a magam (árnyék)világa.

*

Azt gondoltam, ha leszerelem a fogaskereket, és felkeresek vele egy salgótarjáni kerékpárszaküzletet, akkor már délután össze is tudom rakni a biciklit, de miért lenne valami is egyszerű. A pedálnál található védő-

tárcsát csillagcsavarhúzó csavarokkal rögzítették, amelyből az egyiknek a feje éppen a pedál alá esik. Kulccsal nem fogható, a kombinált fogó számára túl keskenynek bizonyult a rés, csípessel meg szorítani és forgatni... Kíváncsi lennék, ahol készítették, miféle törpe csavarhúzót használtak a rögzítéséhez. Néhány cifra káromkodást meg kellett volna tanulnom, hogy kellőképp levezethessem a mérgem, amit ennek a csavarnak az eltávolítása okozott. A fogaskerék már könnyen lejött, csak hiába volt az utazás. Mivel hat ponton rögzített, azt mondták a „szakemberek”: ilyen nem is létezik; olyat mutatok, ami nincs. „Mutatnék – gondoltam magamban –, de megsértődnének, ha megmutatnám azt, ami a nincs kapcsán bennem formálódott.” Mellesleg igen kelletlen volt a kiszolgálásom, mert filléres dolgokat – a „nincs”-en kívül még küllőt és küllőhúzót is – akartam venni. Fiam fedezte fel, hogy az első kerékben az egyik fityegésbe kezdett. A vasárnapi földutas rázkódás közben egyszer csak valami elkezdett súrolni, súrlódni. Nem láttam, hogy mi, de a sárhányóra gyanakodtam: biztos elgörbült és belever a kerék, amiben van egy kisebb nyolcas, de nem lehet kiszedni belőle. 1988-ban volt egy csúnya sérülése, amit – jobb híján – szekercével kalapáltam ki akkor. Ennek az emlékeként kacsáz egy kicsit.

Hazaérkezés és ebéd, majd internetes lánckerék-keresés lett a délutáni programom. Végül is többórnyi kutakodás után el kell fogadnom, olyanom van, ami már nincs. De azért még nem adtam fel, a bátonyterenyei³⁷ szaküzlethez írtam egy levelet: tudnának-e rajtam segíteni? Lehet rajtam segíteni? Mindenki új kerékpárt akar alám, én meg ellenkezem. Nem az emlékek miatt ragaszkodom a régihez, hanem mert nem megfizethetők a hasonló jellegű biciklik munkahely és rendszeres jövedelem nélkül, nekem pedig egyik sincs. (Nagy ügy. Nógrádban élek. Szlamosodó vidéken.)

Miképpen lesz ebből így párhuzamos történet? Vannak, lehetnek párhuzamok, amikor „egyszer sem lehet ugyanabba a folyóba lépni”?

1988. szeptember 25., vasárnap

Kint felhőtlen szerelemmel süt az ébredő nap. Bár kenyereim csak egy fél étkezésre való, úgy döntöttem, míg minden cuccom teljesen ki nem szárad, egy lépést sem teszek Niš felé, mely kb. 60 km-re van.

Pénteken a második főzet levest pásztori idillben vittem véghez; kutya és bojtár nélkül ténfergett hazafelé egy birkanyáj, elől a főkolompos kossal. Az történt, hogy szépen körülálltak, és, mint sokezer szecskaavágó monoton működésének zajában, hangosan csökkentették a fű magasságát ~~hangosan~~ köröttem.

---

³⁷ Bátonyterenye Nagybátony és Kisterenye közigazgatási egyesítése révén létrejött Nógrád megyei város.

Egyik-másik megnézett magának, miféle szerzet vagyok. Juhászféle, hogy tűz mellett kuporgok? Csak hová rejtettem a subám? Igazán beeevallhatnám!

Most egyébként az autósztroda mellett, valami kifuserált út aszfaltján sátorozok, a menetirányomnak megfelelő jobb oldalon. Idefelé kétszer álltam meg: először vizet inni, másodszer vizet venni. Első megállásomkor a vasúti sínek között, a töltésen botladozott át egy szőke lengyel, ki seftelni van épp Jugóban, és még az éjszaka utazik hazafelé. Majdnem vele azonos térfogatú útipoggyászt cibált magával. Másodszer a benzinkútnál a jugók – miután megtöltötték a kulacsom – és egy lengyel ricse-kendős párt kerítettek, akik Görögországba tartanak autóstoppal. Honfitársaknak gondoltak. Látszott a csalódottságuk. A benzinkutasoké, hogy nem értünk szót. A lengyel páré, hogy nem egy Görögországba tartó autót kerítettek számukra. Én megelégedve tettem el a palack vizet, és folytattam utam. Aztán elért a sötétség, és elért az éhségből származó erőtlenség, mitől szakadni kezdett rólam a víz. A levegő hőmérséklete erre már semmi okot sem adott. Megálltam, és itt kötöttem ki, miután elemlámpásan fölmértem a terepet. Elhagyatottnak és elhanyagoltnak mutatkozott az út. A gaz is itt-ott befészkelte magát az aszfaltrepedésekbe.

Már sokadik éjszakát aludtam belülről is nyirkos hálózsákban, és ez tovább nem megy. A lábaim teljesen elfagytak reggelre, még mindig mintha egy darab jeget fognék meg, ha megtapogatom. Legfontosabb valóban az, hogy száraz legyen mindenem holmim, ha nem akarok fölfázni a földön fekvés során.

*

Mivel föltételezem azt, hogy az élet kalandok sora, föltételezem azt is, hogy most rajtam/velem egy ilyen sorozat megy végbe/valósul meg. Benne vagyok – alaposan. Kalandozom. Kiszámíthatatlanul.

Szellemi kalanddá, fölvirágzássá szeretném tenni az utat, értelmet találni a küzdelmekben. Don Quijote a szerelem ideáljáért szállt síkra és küzdött az igazságért. Magam pusztán szemlélődni akarok, megtalálni azt az embert, aki vagyok, aki lehetek. Küzdelem nélkül megfigyelni, mivé alakít a világbavetettség. Az vagyok-e, maradok-e az, akinek gondolom magam?

Persze elsősorban nem keresni kell az embernek önmagát, hanem megvalósítani. Az, aminek eddig hittem magam, szülőföldemen csak csetlett-botlott, igazán talajtalan volt. Hazaérve talán tudni fogom a nekem való utat, és járni fogom. Merem járni.

Egy időre kedvemre való lenne a pásztori idill is. Megnyugvás és a természettel összeolvadás az, amit együtt érzek benne. Ezt az egységet vágyom, és

talán keresem is. Csak ez-e az az út, amelyen megvalósulhat? Nevezhetem idillinek?

*

Nebezen száradok. Ősz van, erőtlen a nap sugara. Egyelőre csak a sátrat hajtottam össze, minden más nyirkos és hideg. Félmeztelenre vetkőztem, hadd barnuljak, míg ülök. Persze mennem is kéne már, hiszen reggelim se volt tisztességes, a tegnapi vacsorám se, és legközelebb csak akkor eszek, ha kenyérhez jutok. Jó lenne már elérni a tengerpartot is, hallgatni a hullámok duruzsolását, leáztatni bőrömről a hétrét koszt. Nyűgös nomád vagyok.

*

25–30 fok között lehet a hőmérő higanyszála. Édes a napfény, miként a melasz lehet. Elég korán, de hazagondoltam az elmúlt pillanatokban. [Lehet, hogy nem is rossz valahol otthon lenni?!] Szinte éreztem szobám plakátszendjét, a könyveket, melyek olvasásra várnak. Az én otthonom azonban most az út, hol minden meglepetés, mégse az, mert természetes. Természetes, hogy minden pillanatban más. Haladok. Változok? Vagy csak a környező világ?

Szinte karmokat növesztenék, hogy ne legyen hiány, legyen a kaland fönntartások nélküli elfogadása és megélése a cél, s folyton azonos legyek velem.

Tudom, Dardzsilingig csak előre szabadna tekinteni, de ez most olyan, mint az étel kívánata, nyugalmat, biztonságot jelent a mellészegődő érzetekkel. Talvány több küzdeniakarás volt bennem, és mindig végső erőtlenségig hajsoltam magam, igaz, rozszantabb erőnlétben, így most mégis nagyobb utakat szelek át, mint akkor.³⁸ Igaz, erőmre is hosszabban van szükségem. Az út java még előtttem, jobb, ha térképet se nézek. Nem kapom meg a távolság-üveggyolyót. Álmodhatok, álmodozhatok hiába.

Kezdek újra éhes lenni, így jobb, ha pakolok, akár mint is áll dolgaim nedvtartalma.

*

---

³⁸ Nem gépeltem itt valamit el? Még azzal a kétnapos kiterővel, amit Szendrónél tettem 1987 nyarán, s a vége az volt, hogy közölték velem, tovább már nincs aszfalt-, csak földút, s el kellett fogadnom egy menetrend szerinti távolsági járat sofőrjének szívességét, aki kerékpárostul visszazállított a Szendrő melletti autópályáig, még annak a kiesett két napnak a hozzáadásával sem hiszem, hogy ennyi idő után nem tartottam lényegesen délebbre. Igaz, akkor egy háromsebességű angol agyváltóval volt ellátva a kerékpárom. Ezt 1988 tavaszán egy francia külső váltóra cseréltem, amely elől kettő, hátul öt fokozatot biztosított. Könnyebb volt megtalálnom az ideális fordulatot, ami többnyire azonos volt az elől nagy, hátul kicsi fogaskerékkel. Huzamos kaptató kellett ahhoz, hogy ebből engedjek.

A világon minden legyőzhető. A félelem, a hideg, az erő, a gyöngeség... Az akarat viszont legyőzhetetlen.³⁹ De elpusztítható a hordozó egyeddel együtt.⁴⁰

*

Niš autóbusz-pályaudvara mellett ülök egy betonvirágágyásban, melyben már csak kórok vannak, meg egy ideig én. Vettem 1400-ért egy kilo kenyeret és azt fogom enni nemsokára. A kenyérért gurulva először nevetni támadt kedvem, mert szembe jött velem elől egy csomó nejlonnal fedett óriási zöld pajzs ~~nejlonnal~~ ~~fedve~~, mögötte szekéren valami, aztán egy nagydobos a monoton ütéseivel, és legvégül pár száz ember, főleg cigányok, feketébe öltözve és kisírt szemekkel. Ekkor döbbsentem rá, hogy egy halottasmenetet látok, az elől menő óriások korszorúk, a szekéren pedig a halott körül ücsörögnek oly sokan. Még nem láttam ehhez fogható kompániát.

Útközben vízért megálltam egy benzinkútnál, hol megmosakodtam és kocsimosó kölykök a kerékpárom is lecsutakolták ellenkezésem ellenére, miért cserébe egy 1000-est követeltek. Persze, ha odaadom nekik, most kenyerem nincs. Egy év alatt minden sokkal, de sokkal drágább. Talán az egytizedét sem éri az akkorról megmaradt dinár. Még 100 kilométer a bolgár határ. Addig ki kell tartania.

Ilyen a világ – nem oszthatom szét, amim van.

A kompániát lefotóztam volna, ha nem lett volna tiszteletlenség.

No tessék! Most meg három fölcicomázott és agyonült hintón vonult egy cigány lagzis menet, mögötte a föltartott kocsisorral. Tülkölve, örömszajjal.

*

Elmellőzött a halál árnya és a leendő életek ígérete: temetés és lakodalom. Egy ember elmegy, egy másik megfog. Melyik a szerencsésebb: aki túl van egy élet tapasztalatán, vagy aki még előtte áll? Benne: néha Menny, többnyire Pokol. A világ mindenképpen olyan hely, ahol lakozik az ember – valahogy, békében vagy békétlenül, társsal vagy társtalan.

---

³⁹ Húha! Az ember akaratát hányszor letörik, legyőzik. Még talán a rögeszme is legyőzhető, pedig az meglehetősen makacsul tartja magát. Részemről ez egy roppant naiv és idealisztikus kijelentés.

⁴⁰ Ez talán megáll a maga lábán: nem rendelkezünk arra vonatkozó bizonyítékkal, hogy az elhunyt az akaratát képes kinyilvánítani. Ha van olyan, ami az akaratát következménye, akkor annak az akaratának még elevenként szerzett érvényesülést még akkor is, ha az a halála után valósul meg. (Lásd végrendelet.)

2010. június 1., kedd

Ritka alkalom, hogy a 7.00 órás távolsági járaton ülőhely is akad, nem kell állni és szorongani. Ráadásul két egymás melletti ülés marad szabadon. Én az ablaknál, lányom a belső oldalon. Velünk párhuzamosan két nógrádmegyeri legény. A lányom felől ülő a zsebében kotor, s mintha véletlenül kirántana egy használt papírzsebkendőt, amely a földre hull. Aztán előkerül egy másik. Egyet fúj bele, majd ledobja. Nem tudom megállni:

– Disznóólban érzed magad, hogy almozol?

– Tessék?! – szól ártatlan vigyorral, mint aki nem hallotta, vagy azt gondolja, fülem és farkam behúzom, ha elég szemtelenül néz.

Megismétlem a kérdést. A vigyor enyhülni látszik. A mellette ülő hátba veregeti:

– Ott, a disznóólban érzi magát.

Vigyor és csend. Melyik kényyszerűbb? A már földet fogott papírzsebkendők maradnak, újabbak viszont nem dobódnak el, bár ismétlődő orrfújások kísérik a hátralévő utat. Néha már ez is eredménynek számít.

A szerkesztőségi szobában először az előző nap érkezett pályázatokat iktatom.

Mizser Attila 8.30 óra körül – könyvvel a kezében – érkezik. Pénteken számomra szerezte az Európa Kiadótól. Könyvheti újdonság. Isabel Fonseca *Állva temesetek el! – A cigányok útja*. Hihetetlenül figyelmes. Januárban a *Cigányokról – másképp* című kötethez juttatott ugyanígy. Annak nógrádi vonatkozásai is vannak – több szempontból is. Írtam róla a *Palócföldbe*.⁴¹ Ezzel ismét visszakanyarít a diplomamunkám világa közelébe. Érdekel a cigány kultúra, az, ahogyan beépül, jelen van a társadalmunkban. Alkalmadtán gondolkodom is, írok is róla, de nem tartom magam cigánykutatónak. Ettől függetlenül öröm minden hasonló témájú könyv.

Megnézzük a postafiókot, és állva iszunk egy kávé a pavilonsori Édeségboltban. Dög erős. Érzem a fejemen, fájni kezd. Néhány aktuális dolgot átbeszélünk, aztán megyünk a magunk útjára. Én a 10.20-as busszal haza. Írni szeretnék, míg tovább nem állok. Helyette levelek megválaszolásával bíbelődöm.

Ömlik az égi áldás. Apósom óránként szivattyúzza a beáramló talajvizet. Másfél méterig felnedvesedett a pincefal. Mikorra fog kiszáradni?

15.55 – Szécsény⁴² felé utazom. Alig van utas, válogathatok az ülőhelyek között. Ablak mellé telepedek, s azonnal belefogok Lászlóffy köte-

⁴¹ Handó Péter (2010): *Új stratégiák mentén*. In: *Palócföld* 2010/5. 91–94.

⁴² Szécsény kistérségi központ Nógrád megyében. A hozzá csatolt falvakkal (Pösténypuszta, Benczúrfalva) együtt hatezer lélekszámú város.

tének továbbolvasásába. Egyszer csak a fejemen egy hatalmas csöpp landol. Származását egy pillanatig kutatom, féltve a könyvet. Fölötte semmi. Gyorsan visszamerülök a szavak bűvöletébe. Faggatom az összetett képekbe kódolt aktualitást, fölfejtem az irodalmi, filozófiai utalásokat (legalábbis egy részük). Közelembbe lép egy – a reggeli orrfúvós baráti körébe tartozó – srác:

– Mi is itt akartunk a barátnőmmel leülni, de vizes az ülőke.

Megtapogatom a nadrágom. Már valamennyit fel is szippantott a szivacsba zárt esővízből. Megköszönöm, hogy figyelmeztetett. Beljebb ülök. Most már alaposabban le- és felnézek. Látszik az átázás, és hogy a busz mennyezetén híznak az átszivárgó esőcsöppek. Elnyűtt, harminc éve gumikoptató sárga busz.

Szécsényben várok. Talán valamivel többet, mint amennyit illene. Aztán befut az Endrefalván át érkező járatral Csongrády Béla. Gondolom, egyfelé tartunk, Ádám Tamás⁴³ balassagyarmati kötetbemutatójára.

– Mikor megy a busz? – fordul felém.

– Két perc múlva, ha addig beáll, és felszedi a rá várakozókat.

– Később? – és már nézi is a menetrendet. – Pista bácsi rám pirított, hogy még nem néztem meg a szécsényi kiállítását. Fél óra múlva is lesz járat, majd azzal megyek, addig elszaladok a múzeumba.

– Veled tartok. Nekem is volt egy hasonló ígéretem.

– Esernyő? Átázol.

– Majd megszáradok.

Zuhog. A Kubinyi Ferenc Múzeum előterében kopasz fejemről egy mozdulattal lehúzó a vizet. Átfutunk ifj. Szabó István⁴⁴ kiállításán. A benzúrfalvi műteremből ismerős szobrok, kisplasztikák. A Madách Imrét és Fráter Erzsébetet ábrázoló kompozíciót még kisplasztika formájában és mintázás közben láttam. Akkor fél sem tűnt: Madách széles homloka, mandula alakú feje mennyire szokatlan, eltér az általam ismert ábrázolásoktól; mégis, ez inkább emberi. Elmélyülésre azonban nincs idő. Amit hirtelen befogadok, azt viszem magammal.

Csongrády nem érti, hogy ifj. Szabó István a szakma körében miért nem tett szert nagyobb elismertségre. Ez persze teljességében így nem igaz, hiszen a magyarországi szobrászművészetnek volt olyan időszaka, amikor abban ifj. Szabó István meghatározó személyiségként tevékeny-

⁴³ Ádám Tamás (1954, Balassagyarmat) költő, szerkesztő, újságíró. A Komjáthy Jenő Irodalmi és Művészeti Társaság egyik alapítója, később vezetője. Budapesten él.

⁴⁴ Ifj. Szabó István (1927, Dorogháza) szobrászművész, számos köztéri szobor alkotója. Jelenleg édesapja benzúrfalvai lakásában él és műtermében alkot. Nógrád megye képzőművészeti életének meghatározó személyisége.

kedett. Tagja volt annak a bizottságnak, amely eldöntötte, mi jó, mi kerüljön köztérre, s mi nem, kinek a munkásságát érdemes és kell támogatni. Fontos megbízatásokat kapott, és fontos szobrokat hozott létre. Hogy az 1989-es rendszerváltás óta elvértve méltatják, annak egyik oka az apai örökség továbbviteléhez történő ragaszkodása, a másik, hogy a kortárs képzőművészet más irányba tart, mint amit ő képvisel. Ettől függetlenül Nógrád megye legjelentősebb alkotói között tarthatjuk számon, de ebből nem következik egy szakmai elismertség, hiszen ott egészen más szempontok érvényesülnek az alkotások megítélése során, mint amelyek Pista bácsi szobrait létrehívják.

Élénkbarna bőrkabátom színe mélyre vált, mire feljutunk a gyarmati járatra. Magamban bosszankodom a kutyafutta tárlatnézés miatt, másfelől sejtem, hogy újabb utam már nem vezet Szécsénybe a hónap közepi kiállítászárásig, így örülök, hogy legalább láttam.

Gyarmat, Ipoly menti végállomás. Mire elérjük a művelődési ház épületét, érzem, már nedves a zoknim. A könyvtárban vízgyűjtő tálkák, vödörök a polcok között. Egy cserépalátébe Csongrády azonnal belelép. Üres. Pár perccel korábban ebben megelőzte az első érdeklődő. A szék háttámlájára borítom a kabátom. Neonfényben csillog rajta a víz. Béla megtapogatja.

– Olyan bőrszerű – állapítja meg. – Nem ázik át?

– Valóban bőr.

– Ja, úgy, azért nem félsz az esőtől.

Magamban félek, csak nem szívesen mutatnám. „Edzett legény vagyok.” A cipőm is bőr, de az utolsó métereken feladta, nem bírta tovább a vízben gázolást. A dzsekim egyelőre még állja, belülről száraz.

A könyvespolcok közé merészkedek. Mint Tarjánban, itt is a padlóra helyezett edényeken szól a csapadékritmus. Úgy látszik, az eső tudja, mekkora értéket jelent a könyv, csak a sorok közötti járatokba hull. Mikor a könyvtárosok kilónkénti egy forintért viszik a MÉH-be a „fölös példányok”-at, akkor képtelen vagyok ugyanerre a következtetésre jutni. Már illúzióim sincsenek az év eleji salgótarjáni események után, ahol 720 m²-nyi alapterület-csökkentés miatt pontosan ez történt. Mindennek koronázásaként ünnep: L. L. Junior zenéjére lépcső-show az alkalmazottakkal, beszédek, KiViSzi-műsor⁴⁵, állófogadás...

---

⁴⁵ A KiViSzi színjátszó csoport 1984-ben, Salgótarjánban alakult. Egy ideje a Hibó Tamás Művészeti Alapítvány égisze alatt működik. Ezúttal az alapítvány iskolahálózatának művészeti vezetője, Varga László *Jeremy* című musicaléből adtak elő részleteket.

Ádám Tamás késik. A közönség is. Pang a terem. Hazaérkezik, ám a szülőföld – a lélekszámból ítélve – nem túl nagy érdeklődést tanúsít iránta, költészete iránt. Aztán befut, és minden asztalra juttat egy üveg bort. A miénkhez vöröset. Bacsik Katalin⁴⁶ balassagyarmati költő, nyugalmazott pszichiáter és Szunyogh Pál⁴⁷ tereskei költő gazdagítják az asztaltársaságunk. Az idő múlik, és még mindig kevesen vannak. Számolok: tizenöt fő. A szakadó eső marasztja otthon az embereket, vagy a városvezetés Tamással szembeni ellenérzésében való osztózás? Esetleg a közöny? Ezzel viszont nem szívesen számolnék, mert ezt tartom a legsúlyosabbnak, mivel morálisak a gyökerei; ebből következően majdnem gyógyíthatatlanok. Bármennyi konfliktust is idézett elő a *Polgár*, majd az *Ipoly Hírnök*⁴⁸ lapokban közölt cikkeivel, pillanatnyilag ő a legjelentősebb és legjobb költője Gyarmatnak – ezt tudni illene. Összesen három komjáthyos dugta be az orrát. A többi hol késik? Évek óta szerkeszti a kiadványaikat, gondozza szövegeiket. Már csak az illendőség is úgy kívánná, hogy jelen legyenek. Bizonyára joggal gondolja azt, több *Röpke Íveket*⁴⁹ már nem szerkeszt, a 2009-es – a Komjáthy Jenő Irodalmi és Művészeti Társaság megalakulásának 30. évfordulójára kiadott – jubileumi szám volt részéről az utolsó.

Köszöntő és néhány megszólaltatott vers után Gyimesi László⁵⁰ ciklusról ciklusra ismerteti a kötetet, a legfontosabb jegyeket. Rendkívül alapos méltatás, ugyanakkor túlzó. Ady harmadik, az irodalmi köztudatba való berobbanását jelentő kötetével von párhuzamokat, és az *Apám pornója* jelentőségét ezzel azonos horderejűnek véli. Azt gondolom, ha ez az azonosság fenn is állna, akkor sem lenne/lehetne jelentőségében azonos. A rendszerváltást követően a vers súlytalan műfajjá vált, mert elveszítette társadalomkritikai jelentőségét, merő esztétikumká „silányult”. (Ami egyébként nem tragédia, és talán nem is árt a szövegnek – minőségi szempontból.) Nem hiszem, hogy a pillanatnyi társadalmi berendezkedés közepette ez a folyamat visszafordítható lenne. Ami mégis ezen az aktuálpolitikával átítatott „elveszett hangon” próbál megszólalni, az többnyire közhelyparádévá amortizálódik az olvasása, előadása során. (Ady korában messze nem így volt – gondolom én.)

⁴⁶ Bacsik Katalin pszichiáter, költő, író. Balassagyarmaton él.

⁴⁷ Szunyogh Pál (1963, Balassagyarmat) Teresken élő költő.

⁴⁸ Mindkét hetilapot Ádám Tamás alapította a rendszerváltást követően. Az 1990-es évek elején induló *Polgárt* váltotta fel az *Ipoly Hírnök*. Ez utóbbi az ezredfordulót követően szűnt meg.

⁴⁹ A *Röpke Ívek* a Komjáthy Jenő Irodalmi és Művészeti Társaság évi egy-két alkalommal megjelenő antológiája, amely címet Komjáthy Jenő egykori, Balassagyarmaton megjelentetett lapjától kölcsönözték.

⁵⁰ Gyimesi László (1948, Keszthely) író, költő, kritikus. Budapesten él.

A rendezvény még nem ér véget, de 17.55-kor Csongrádyval elrohantunk a „buszunkhoz”. Az indulása 18.00 órára van kiírva, 18.05-t beszél a hangosbemondó. Majdnem ekkorra be is áll a járat. Senki se dohog, a sofőrök egy részénél Nógrádban ez a gyakorlat honosodott meg, az utasok természetesnek veszik, hogy egymást tiporva nyomulnak fel a késésben lévő buszra. Felszállunk, aztán négy mátraverebélyi cigány nő próbál családi jegyhez jutni. A sofőr kéri, a fiatalabbak igazolják, hogy még diákok, és jogosultak a kedvezményre. A középkorú testes matróna azonmód magából kikelve üvöltözni kezd, fenyegetőzik. A sofőr türelmes, közli, a teljes árú jegy mennyibe kerül, s amennyiben ezt nem hajlandók kifizetni, hagyják el a buszt, vagy különben kénytelen lesz rendőrt hívni. A matróna hangja egy oktávot emelkedik, s vagy ötven decibelt. A sofőr telefonért nyúl. A dulakodás esélye terjeng a levegőben. Mindenki figyel, latolgat. A sofőrrel átellenes oldalon, az első kerék fölötti ülésen helyet foglaló, harmincas éveiben járó férfi feláll, igazolványát mutatja, határozott hangon intézkedik.

– A rendőrségről jövünk. Maga is ott volt – hepciáskodik a matróna a civil ruhás rendőrrel szemben, s nem tágítanak, utazni akarnak, és 90%-os kedvezményt jelentő családi jeggyel.

A rendőr tagadja, hogy találkoztak volna. A feszültség fokozódik az új szereplő színrelépésével.

Az egyik tizennégy évesnek mondott lánytól megkérdezi a rendőr:

- Mikor született?
- 1982...
- Akkor hány éves is maga?
- Tizenhét. – [2010-ben?]
- Még tanul?
- Igen.
- Diákigazolvány?
- Elveszett.

Közben a rendőr „tárcsáz”, beszél az őrre, hogy küldjenek egy járőrautót az „imént elengedettekre”. Erre a nők elhagyják a buszt, de szitkozódásuk továbbra is hallatszik, nem mennek vele messzire. Akiknek útját állták, felszállnak, indulunk. Próbálok kitalálni, miképp kerültek Gyarmatra, mi dolguk lehetett a gyarmati rendőrségen. Feltehetően lopás miatt vihették be őket. A mátraverebélyi cigányok egy része az utóbbi években szervezett bolti lopásokból él. Nők három-négy fős csoportokba verődve keresik fel többek közt Salgótarján nagyobb üzleteit, s ott az eladók figyelmét elterelve-megosztva próbálnak ezt-azt eltulajdonítani.

Lehet, hogy Gyarmatra is kiterjesztették a hatókörük? Hogy Tarjánig eljuthassanak, ahhoz közel négyezer forintra lenne szükségük. Aligha van ennyi pénzük. Gyalog? Szakadó esőben 50 km-t? Én a helyükben mit tennék ebben a helyzetben? Vajon a rendőr akkor is intézkedik, ha a buszsofőr nem tud, nem akar telefonálni? Ciki lett volna, ha a kollégái a buszon ülve találják?

A négyes ülésen, egymással szemben, beszélgetünk Csongrády Bélával. Varrjuk az imént keletkezett szálát, és szőjük Nógrád megye szociális szövetét. Munkanélküliség, perifériára szorult csoportok, kilátástalanság. Már két generáció szocializálódott erre... Mire is? A mai vidéki magyar valóságra. Ami nem feltétlen és szükséges következménye egy rendszer-váltásnak. Annak viszont igen, ahogyan lezajlott. Mondhatnám azt is: társadalmi együttélésre alkalmatlan életstratégiák jöttek létre, amelynek kialakulásában, ha bűnösségről kell beszélnünk, akkor össztársadalmiról kell. Az elcsúszáshoz nélkülözhetetlen az, aki elcsúszik, de az a banánhéj is, amelyen elcsúszik. Ebben az esetben viszont ez a banánhéj nem egyedi cselekvés következményeként került a talpak alá.

Endrefalvánál már nyugtalankodom, a gyarmati incidens miatt késünk, Kishartyánban nem érem el a megyeri járatot, hiába tart a zagyvapálfalvai⁵¹ vasúti felüljárónál már negyedik hónapja a hídburkolat-felújítás (és még ki tudja meddig, hiszen egy hete sincs, hogy az egyik felét „befejezték”), este felé már kevés az utas, gyorsak a járatok. S hogy mennyire? Nagyon.

Pénteken a PIM-ből jövet, Salgótarjánban, a szécsényi leágazásnál majdnem sikerült elérnem a 18.35-ös megyeri járatot. Miközben a mikrobuszsal lassítottunk az egyik oldalon, az aközben húzott el a másikon. Utána eredtünk, hogy megelőzzük és átszáljak rá – ne kelljen két órát várakoznom a következőig. A Zsidó-hegyről lefelé tartva, egy pillanatra feltűnt a jármű hátulja, aztán Kishartyánon belül, a megyeri leágazásnál megint egy rövid időre. A temetői buszmegállóban állt, de mire odaértünk, nyoma veszett. Ahogy a Hencse⁵² tövében lévő kőkereszthez közeledtünk, Szászi Zoltán megszólalt: „Krisztus előtt kilencvennel.” De ez a „kilencven” is csak arra volt elegendő, hogy még egyszer, egy pillanatra lássuk az előttünk húzó busz farát, amint eltűnik a Sóshartyánból kivezető

---

⁵¹ Zagyvapálfalva Andrásfalva és Pálfalva községek egyesítésével jött létre 1910-ben. Jelenleg Salgótarján városrésze.

⁵² Hencse-hegy Kishartyán és Sóshartyán között található miocén kori homokkő hegy, amelyet az Északi-középhegységben rendhagyó, alföldi homokpuszta-gyeppekkel rokon növényzete miatt 2004-ben természetvédelmi területté nyilvánítottak.

part tetején. Vagyis az az egy-két perces megakadás estefelé már nem sokat ért a reményeimet illetően.

Egy buszmegállóban ácsorgó fiatal párt kérdeztem a „járatom” felől, majd nekivágtam a dézsából öntözött útnak. Ismét lemaradtam, percekkel korábban elment a busz Megyer felé. Jobban meg már aligha ázhattam át, csak a kabát alatt voltam száraz. A szembejövő oldalon haladtam előre. Fel sem merült bennem, hogy lucskosan valakit is leintek. Minek áztassam el bárkinek is az autója belsejét?

Épp csak kértem a faluból, megállt mellettem egy szemből érkező személyautó.

– Szállj be, ne ázz! Hazaviszünk – szólta ki Sarankó Krisztián.⁵³

– Hiszen ellentétes irányba tartotok.

– Hartyánba megyünk, csak Anna⁵⁴ későn szólta. Úgy fordultunk vissza.

Elvoltam magamnak, míg mentem az esőben. Nem tűnt fel, hogy a túloldalon elmellőztek. Kicsit meghiúsított a visszafordulásuk. Másfelől – azontúl, hogy még húsz percet nem kellett gyalogolnom – örültem az együttlétüknek. Mennyi praktika próbálta őket elválasztani, aztán mégis a szerelem diadalmaskodott. Ritka csoda.

Gatyáig vizesen szállítottak haza. Rég nem áztam ennyire át. Talán csak Görögországban, Neos Panteleimonnál⁵⁵ zúdult a nyakamba hasonló mennyiségű eső, amikor a várának megnézéséből visszatértem az út mentén hagyott kerékpáromhoz.

A pincében halat tarthatnék, annyi víz fogadott. Éjfélkor még szivatytúztam. Nem lesz már jobb dolgom? Víz, víz, özönvíz...

1988. szeptember 26., hétfő

Tegnap még sok volt a lábamban, mikor Crvena reka⁵⁶ közelében leálltam az óriás telehold fényénél, abbahagytam a kockáztatását személyi épségemnek [igaz, a kockáztatás kényszerhelyzet volt, előbb nem bírtam letérni az útról, csak legföljebb egy szakadékba].

A nap még nem látszik, a hegyek beárnyékolnak mindent. Hogy a sátorbejáratot megnyitottam, rögtön beslisszolt egy pók, de rajta kívül van egy meztelen vendégem is. Mindegy, lány vagy fiú – kissé nyálkás, mert csiga – kipenderítem, hogy legközelebb csak a fűszálakat érinti a testével.

⁵³ Sarankó Krisztián Sósartyánban él, harmincas éveie elején járó fiatalember.

⁵⁴ Katona Anna Sarankó Krisztián felesége, két gyermekük édesanyja.

⁵⁵ Neos Panteleimon középkori várral rendelkező görögországi település az Olimposz közelében.

⁵⁶ Crvena reka Ništól 27 km-re, keleti irányba fekvő, 500 lélekszám alatti falu.

Sietnem kell a Bulgáriába való átjutással, mert már megint csak egy szűkös reggelire van kenyerem, dinárom meg csak apró, amiért...⁵⁷ se adnak. Ezt kell beosztanom.

Valahonnan nagy hangerővel szól a jellegzetesen szerb ívelésű zene, mely fülemnek kellemes élmény. Nekem is énekelni kéne, mint a madaraknak, s úgy várni a hegyek csúcsára gördülő napot. Világra énekelni, mint Hamvas Béla hőse a Karnevál című regényében.

A reggeli finom felhők véglegesen felszívódnak az ég kékjébe. Egy ideig oszlottak, új és új alakzattá álltak. Formáikba ismerős dolgokat képzeltem bele. Ezzel múltattam az időm.

Ismét meleg nap lesz, csak az éjszakák iszonyúan hosszúk. Lassú lovon jár a pirkadat, nehéz kivárni. Ha sok pénzem lenne, a sötét beálltával leülnék egy presszó teraszára, és írogatnék, mint most, a magam kedvtelésére, de ez a sátorban nem megy, nem győzném a lámpám elemmel, pedig sorjáznak olyankor nyelvemen a gondolatok, és talán verssé is tudnának szerveződni.

Virágzó lucernák fogják körbe a sátrat. Gyönyörűek és kellemesek a maguk lila bojtjaival.⁵⁸ Itt annyira természetes ez a szín, mint amennyire ruhán nem.

Találtam még egy meztelent. Méretét tekintve kölyökkorút, mégis a sőtartómat nyalogatta. Lehet, hogy egy vén kecske bújt meg benne?

*

Pillanatok alatt megfeketedett az ég. Hűvös van. Csupa dér a táj, és látszik a lebelegem. Löttek a derűs és meleg napnak. Szurkolok, hogy legalább eső ne legyen. A határtól 70 km választ el, és a kenyerem oly jól sikerült beosztani, hogy egy kicsi még mindig maradt. Mellettem asszonyok törik a kukoricát, majd a szárazakat öszvér hátára rakják. Silóba viszik? Ügyet sem vetnek rám, a dolgukkal törődnek.

Nem tudom, reális-e tovább várakoznom, hiszen időt vesztek, míg itt ülök.

*

---

⁵⁷ Meglehetősen szemérmesen... (Voltam én akkoriban szemérmes? Emlékszem, egyik kéziratomat gépelésre odaadtam a megyeházán titkárnősködő, gyors- és gépíró gimnáziumi osztálytársamnak. A szövegtől való pironkodásától összeviszsa gépelt. Ekkor határoztam el véglegesen, hogy mással nem gépeltetek.) Szóval nem takarékoskodtam a szavakkal, innen mégis kispóroltam egy nem túl tetszetős kifejezést.

⁵⁸ Lilának lila a lucernavirág, de amikor virágzásba kezd, már nem túl magas ahhoz, hogy sátrat verjen benne az ember? Ha meg frissen kaszált, akkor fakírnak kell lennie, hogy eltöltsön a kemény, fölfelé meredő csonkokon egy éjszakát. Inkább a herefélék valamelyikére gyanakszom. Például a vörös here is időnként lilás színben pompázik. Feltehetően egy általuk belakott területre verhettem fel a sátram.

Nagyot buktam az imént, mert „sötét volt, akár egy fasírtban”. Behajtottam Pirof⁵⁹ hülye alagútjába, nem véve észre, hogy kiégett az első izzóm⁶⁰, és semmit sem fogok látni, ha éppen egyetlen autó sem világítja meg a föld alatt kanyarodó lyukat. Szerencsétlenségemre nekiszaladtam a járdaszegélynek, ami kiütötte alólam a nyeret. Távolból hallottam egy utánam jövő jármű zaját. Mint akit leforráztak, úgy pattantam fel, tapogattam ki a falat és húztam magamhoz a kerékpáromat. Hamarosan átmeneti világosságot gyújtott, centikre elsuhant mellettem egy kamion. Míg jobbal a falat tapogatva, balra a kerékpárt tolvaj előgyalogoltam a sötétségből, égni kezdett a bőröm. Jobb oldalamon a térdem, a farom és a vállam kisebb-nagyobb horzsolásokat szenvedett. Most az alagút túloldalán, egy csörgedező patak kőhídjának vastkos kőkoralátján ülök. Az imént ment el mellőlem egy gatyás, mellényes, csupatakony emberke. 70 felé járhatott. Úgy festett, mint egy loarcú túlkoros hippí. Amikor megálltam, éppen a híd alatti vízben matatott, egy nejlonszatyorba szedett valamit. Meglátott, azonnal fölkapaszkodott a meredek parton. Lábára Van Gogh elcsámpázott bakancsát húzta fel. Már-már morbid divatbeli sokszínűséget árasztott a viselete. Valami olyasmit zagyvált, hogy német tolmács volt. Mondjuk, jól is beszélt a németet (hozzám képest). Elég furcsa motorkerékpárja a közelben áll, az úttest túloldalán. Szerintem egy Harley Davidsont utánozna, de csak a kormány állása, a kerekek távolsága tűnik valódinak. Tankja íveltsége a magyar Pannóniakéra emlékeztet. Az egész olyan innen-onnan összebuheráltként hat. Érdemes lenne őket együtt lefotózni. Amint fölül a motorjára. No de sebeim tisztításával törődjek inkább! Azért egy a fotót a motorról megengedek magamnak.

*

Kitisztítottam a sebeim, feltörtem egy jódapullát, és fertőtlenítés céljából rozsdabarnára locsoltam vele a váladékozó részeket, valamint a környéküket. Rám férne egy alaposabb csutakolás. Az öreg jelenlétében mégsem akarok meztelenre vetkőzve a híd alatti vízbe merülni. Marad, nem áll tovább. Nekem kell útra kerekednem.

*

Pirof után néhány kilométerre vagyok, és süttetem a hátam a perzselő nappal. Számomra nyári ez a meleg is, az éjszakák viszont a rengeteg harmattal nem.

⁵⁹ Pirof közel húszezer lélekszámú város a Nišava partján, a bolgár határtól 29 km-re.

⁶⁰ Sokadik alagúton voltam aznap már túl. Menet közben mindegyik bejárata előtt előre hajoltam és a kerékhez nyomtam, kattintottam a dinamót. Nem számítottam rá, hogy ezúttal fény nélkül maradok. Az úton elsősorban kamionok közlekedtek, többnyire konvojban.

Túl vagyok az ebéden, és mindkét műanyag flakonom eldobtam. Amiben tegnap csináltam tejet, bűdös lett, és amiben az imént, az is hasonló sorsra jut, hát felesleges cipelnem. Bulgáriában a kenyér mellett veszek flakonos üdítőt is, és a probléma meg van oldva. A török tengerparton hálósákat és oldaltáskát is varrhatok [az eséskor kiszakadtak]. Most nem akarok bajlódni vele. Húzni az időt.

Vajon lesz-e nyitva Szófia előtt üzlet?

Milyen egyszerűvé redukálódik az emberi összes problémája, ha azt a szükség diktálja. Enni-üríteni, mit és honnan hová.

Keresem az út értelmét, mit most abban látok, hogy minden út visz valahová, ahol egy ideig révből lehet az ember⁶¹, míg új utakra nem szegődik ismét. Egyébként a legjobb utak szellemi természetűek, s ha így nézzük, akkor én a legrosszabb utat taposom éppen.

*

Nem az út fél attól, hogy nem jutok rajta végig.

*

Valahol Dimitrovgrad⁶² előtt letértem egy földútra, amely levitt a Nisava partjág. A mézsfehér sziklafalak tövében, a köveken zúgó, habzó folyó felett kanyarogva elhatároztam, hogy az első adandó alkalommal lehúzódom a partra, és megmártózom a vízben, Bulgária földjére megfürödve lépek.

Annnyira szokatlan volt a lehetőség, hogy egy kicsit túl is szaladtam a leágazáson, úgy kellett visszafordulnom. Egyetlen, rogyantságából ítélve elhagyott, kétszintes épület állt ott, ahol lekanyarodtam. Ám a vízpartról már ez sem látszott. A folyó tükre ezen a szakaszon kisimultnak, úgy húsz méter szélesnek mutatta magát. Szokatlanul nyugodtnak és terebélyesnek a korábban megfigyeltekhez képest. Az autópálya messze fölöttem, erdővel övezve kanyargott. A túlsópartot magas sövény szegélyezte, vörösbe hajló levelekkel. A terep fölmérését követően pucérra vetkőztem és – szappannal a kezemben – óvatosan bemerészkedtem a meglehetősen hűvös folyóba, egészen a közepéig, ahol alig térd fölé ért a víz. Nem erre számítottam – valljuk be. Megmártóztam, és épp csak szappanozni kezdtem magam, amikor vonat hangjára lettem figyelmes. El nem tudtam képzelni, merről jön, hová tart, a hegyek visszhangozták zakatolását. Aztán egyszer csak

---

⁶¹ Az út célja a megnyugvás, a nyugalom elérése?

⁶² Dimitrovgrad (régén: Caribrod) Szerbiához tartozó, többségében bolgárok által lakott, tízezer lélekszámot meghaladó határváros.

a túloldali sövény fölött föltűntek a szerelvények ablakai, néhány kifelé könyöklő alakkal. Szappanhabba burkolózva álltam, és megrökönyödve figyeltem, míg alkalmi közönségem tovasuhan. Utána befejeztem a tisztálkodást, a parton megtörülköztem, újrájódoztam sebeim, majd folytattam utam.

*

Épphogy átléptem Bulgária~~at~~ földjére, rögtön két frászzal kezdtem az ország megismerését; első: hátsó kerekem kissé laposnak bizonyult, fújtatással segítettem rajta; második: éreztem, valami erősen visszafog, aztán súrlódás hangja következett; gondoltam, küllőtörés; szerencsére nem, csupán a szárnyascsaovar fellazult, és ki tudja, mióta tepertem félrefordult kerékkal. (Jó, hogy ki nem esett alólam. Bár amilyen súllyal nyomom rá a vázat...) Nyolcasom is van, de a tengerpartra tartogatom az orvoslását. Feltehetően az alagútbeli esésemkor szereztem, de korábban nem tűnt fel.

Idefelé azon töprengtem, hogy a valóság szavakkal éppoly megfoghatatlan, mint a köd. Látjuk, körülvesz, de nem tudjuk megérinteni. Hogy mégis beszélünk róla, kísérleteket teszünk a leírására, játék, mint a gyereknek a papás-mamás. E nélkül a játék nélkül viszont nincs értelme semminek.

Benne vagyok valamiben, amit valóságnak nevezek; a nevesítem által válik valósággá, különben létezve nem létezne. Csak a szavakban előhívott realizálódik, lép elő a semmiből. A többi a létezésen kívül marad, elvész a felismerése, felismerhetősége elől.

Mit tudok megírni, leírni egy-egy leállás alatt az útból? Miféle törpe valóságot? S talán több se marad a tapasztalásból, mint ez. Néhány eseményt vagy helyzetet regisztráló mondat.

No de hajtsak, mert kenyér nélkül maradok! Különben fölöslegesen kopog a szemem, küldi az éhségjeleket.

*

Az ember tervez, de a megvalósulás kivégzi a legbriliánsabb tervet is.

Az emelkedőn meg kellett állnom harmadszor is, akkor a fékgumi súrolt. Aztán az első településen⁶³ próbálkoztam kenyérkereséssel, de hiába. Végül elindultam Szófiának, bár a nap már lement, annak reményében, hogy ott ~~tesz~~ találok majd nyitva lévő üzletet, melyben vásárolhatok. 14 km-rel a cél előtt, mivel erőlködtem erősen egy parton fölfelé, mert a legerősebb fokozaton hagytam

---

⁶³ Dragoman török eredetű településnév, állomást jelent. Négyezer lélekszám alatti kisváros.

a gépet, egy rendőr le akart zavarni a sztrádáról [bár rá hallgattam volna]. Értetlenkedtem, mint aki egy kukkot se ért, erre feladta, továbbhajthatam. *Begurulva Szófiába* – a 20–30 cm mély csatornanyílásokat kerülgetve, s egyik-másikba bele-belezakkanva, ha nem lehetett körbeszalmozni a mögöttem jövők miatt –, az első éttermet lerohantam, hol ételt és kólát rendeltem. Hamarosan *Az asztalomhoz csapódott egy erősen ittas alak*, arcán egy-két napos borostával, *ki gesztusaiban és stílusában hasonlított egy hazai, tehetségét elvesztegetett „festő”-re.*⁶⁴ Mindenesetre kikényszerített egy számomra többé-kevésbé kellemetlen bájcsevegést. Iszonyúan nehezen értettem, amit francia, angol és bolgár keveréken összehordott „folyékony” nyelven. Annyit ~~mit~~ végül is kiszűrtem az egészből, hogy technika-fizika szakos egyetemi tanár, és meg akar hívni a lakására aludni. Borából megkínált, így magam is rendeltem egy üveggel, *mit szintén benyakaltunk a nagy egyet nem értés közepette. Végül kirakták szegény fejét, mikor már a sokadik pohár bort lötytyintette szét, illetve, hogy egy másik asztalkendőt, hogy törlerongynak fölszabadítson, a rajta lévő vázából, valamint a hamutartóból kidöntötte a tartalmakat a földre, az üveget meg a székre helyezte.* Ezt már úgy sem voltak hajlandóak elnézni neki, hogy dollárral fizető idegenként próbáltam kimenteni. *Ahogy ő távozott, távoztam én is. Kenyeret akartam venni, bár 11 elmúlt, s összevissza tekeregtem a városban. Tompa agyammal behajtottam a villamossínek közé, ahol megszorult a kerekem, mit ugyan egyetlen rántással kiszabadítottam menet közben, de csak annál nagyobb bajomra. Először azt hittem, küllöm tört, de rosszabb esett, a ráf rogyant meg egy helyen, mit esetleg kiküllözés útján lehet helyrehozni. Hirtelen küllőhúzó és a kerék elmozdítása segedelmével annyit igazgattam az egészen, hogy gurul, de a szerviz így már sürgössé vált. „Zakotolva” haladok.*

Most egy fűsötét parkban ülök, és itt várom be a reggelt, hogy csekkjeim⁶⁵ beválthassam és kényerem legyen, mert a következő nap a rostokolásé lesz, illetve szervizelésé. Valahol Szófián túl. Így a városban szét sem nézhetek. Legföljebb egy futó pillantásig.

Azt hiszem, már kedd van, és érzem, hogy múlik a bor ereje, és egyre inkább fázom. Különösebben nincs hová mennem, a város szívében meg sátrat nem verhetek. Kényszerűen várakozom.

Csupa szerencsétlenség volt ez a hétfő. Kicsit talán világfinak éreztem magam, ennek köszönhető, hogy ~~viszen~~ a pincérnő után is, mert nem ugrott azonnal az asztalomhoz, magam mentem ~~utána~~, hogy felhívjam a figyelmét a gyom-

⁶⁴ Tehetségét ekkorra már nem csak elfecsérelte, hanem el is pusztította, teste a temetőben nyugodott. Inkább grafikus volt, abban alkotott jelentősebbet.

⁶⁵ A salgótarjáni OTP-fiókban levát nem kaptam, csupán egy csekket, amelyet a Bolgár Nemzeti Bank valamelyik fiókjában válthattam be.

romra, szomjamra. Mindenesetre amilyen kócos, koszos és ~~nem~~ elegánsnak nem mondható vagyok a rövid gatyában, ugyanolyan követelődző voltam. Pedig a bor csak azt követően jött!

Azt hiszem, leoldom a hálósákokat és betekerődzöm, hadd csináljak egy kis munkát a rendőröknek is. Mert mire fölvernek a fáradtságból!

Nem lennék velem szemben intézkedő rendőr. Ebben az állapotomban semmiképp.

*

Majdnem megváltottam a világot, csak a világ rájött arra, mire készülök, s összezavart mindent. Még engem is.

